

HARUN REŞİD VE OĞULLARI DÖNEMİNDE ADANA VE ÇEVRESİ (786 - 842)

İlyas GÖKHAN*
Mehmet Yusuf ÇELİK**

Özet

Bu bildiride Ortaçağ kaynaklarından faydalanılarak Abbasi halifelerinden Harun Reşid ve Oğulları Döneminde Adana ve çevresinin (786-842) tarihi üzerinde durulacaktır.

İslâmî kaynaklarda Erdene, Edene, Ezene, Azana ve Batana şeklinde geçen Adana'nın Hz. Nuh'un (AS) soyundan gelen Ezene b. Yavan b. Yafes adıyla anıldığı kaydedilmiş ve Rumlar (Bizans) tarafından kurulduğu belirtilmiştir. İslam ordularının Çukurova bölgesine ilk gelişleri 637 yılına rastlar. Antakya üzerinden ilerleyen İslam orduları kısa süre içinde Misis, Ayn-ı Zerbe, Ezene (Adana) ve Tarsus'u ele geçirdiler. Daha sonra Gülek boğazını geçerek Tyana (Tuvana- Kemerhisar-Niğde), Kayseri, Konya, Ankara ve İstanbul taraflarına seferler yaptılar. Abbasîler döneminde Anadolu seferlerine önem verilmiş, Sugûr (hudut) bölgesindeki şehirlerin tahkim edilerek, içlerine ahali ve asker yerleştirmeye karar verilmiştir. Böylece gerek gönüllü olarak gelen gerekse halifelerin gönderdiği askerler ile Tarsus, Misis, Ayn-ı Zerbe ve Adana gibi şehirler meskûn mahal haline getirilmiştir. Harun Reşid, komutanlarından Ebu Süleym Ferec b. Hâdim et-Türki'yi Adana'ya göndererek şehri imar ettirmiştir. Ebu Süleym, Adana'yı yeniden inşa ederek şehrin etrafını surlarla çevirmiş, Seyhan nehrinin kıyısında bulunan eski bir köşkü yıkarak daha sağlamını yapmıştır. Ayrıca Harun Reşid, Haruniye adı ile anılan Haruniye kalesini inşa ettirmiştir. Nitekim Harun Reşid (786-809) ve oğulları Emin (809-

* Prof. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniv. Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi,
e-mail: igokhan@nevsehir.edu.tr

** Okutman, Mustafa Kemal Üniversitesi Reyhanlı Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu,
e-mail: mycelik@mku.edu.tr

de aynı şekilde imar edilmiştir. Başta Adana ve Misis olmak üzere bu şehirlere pek çok savaşçı yerleştirilmiştir. Savaşçıların kalacağı evler ve çardaklar yapılmıştır. Bölgedeki Müslüman askerler coğrafyanın verdiği sıkıntılar sebebiyle bazı hastalıklara maruz kalmışlardır. Zengin bir bölge olan Çukurova’da önemli mahsullerin yetiştiği, çeşitli kumaşların dokunduğu da bilinmektedir. Yine başta Tarsus olmak üzere bölgede kâğıt imal edildiğini de kaynaklar anlatmaktadır. İncelenen dönemde Abbasi Hilafetinin hâkimiyeti altındaki bölgelerden Çukurova bölgesine Arap, Türk, Fars, Hintli (Zutlar) gibi unsurlar yerleşmişlerdir. Çukurova bölgesindeki İslam hâkimiyeti 637’den 969’lara kadar devam etmiştir. Bu dönemde bölge Bizanslılar tarafından işgal edilmiştir. 1082’de Selçuklu Sultanı Kutalmışoğlu Süleymanşah Adana, Tarsus ve Misis’i yeniden fethetmiştir. Adana ve çevresindeki yerleşim yerlerindeki İslami döneme ait olan hatıra ve kalıntıların ortaya çıkarılması ve gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir.

KAYNAKÇALAR

- ABÛ’L-FARAC, Gregory, *Abu’l-Farac Tarihi*, C.I, Süryaniceden Çev. R.A.W. Budge, Türkçe çev. Ö. Rıza Doğrul, TTK Yay., Ankara 1999.
- APAK, Adem, *İslam Tarihi, Abbasiler Dönemi*, C. IV, İstanbul 2012.
- AVCI, Casim, “Mu’tasım-Billah”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 31, TDV Yay. Ank. 2006, s. 380-382.
- BOSWORTH, C.E “The City of Tarsus and The Arab-Byzantine Frontiers In Early and Middle Abasid Times” *Oriens* 33, Leiden 1992.
- BOZKURT, Nahide, “Harûnürreşid”, *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yay., Ank. 1997, s. 258-261.
- BOZKURT, Nahide, “Me’mûn”, *İslam Ansiklopedisi*, C.29, TDV Yay. Ank. 2004, s. 101-104.
- ÇETİN, Altan, *Memlûk Devletinin Kuzey Sınırı*, TTK Yay., Ankara 2009.
- DARKOT, Besim, “Adana”, *İslam Ansiklopedisi*, C. I, MEB Yay. İst. 1978, s. 127-129.
- DEMİRKENT, Işın, “Misis”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 30, TDV Yay., İst. 2005, s.178-181.
- Ebi’Amru Osman b. Abdullah Et-Tarsusî, *Bakâyâ Kitâb Siyeru’s-Sugûr*, Neşr. Şakir Mustafa, Dâr-ı Talas, Dimaşk 1998
- EL-BELÂZURÎ, Fütuhu’l-Büldân, Çev. M. Fayda, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.
- EL-HAMEVÎ, Yakut, Mu’cem el-Büldân, C. I, Dar-Sadr, Beyrut 1977.
- GÖKHAN, İlyas, “Harun Reşid ve Oğulları Döneminde Tarsus”, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 10, sayı 2, 2013, s. 195-214.
- GÖKHAN, İlyas, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi*, Ukde Yay. K.Maraş 2011.
- GÖKÇEK L. Gürkan, Yeni Asur Kaynaklarına Göre Kadirli Bölgesi, *Kadirli Sempozyumu Yayınlanmamış Bildirileri*, Kadirli 2014.
- HALLAÇOĞLU Yusuf, “Adana”, *İslam Ansiklopedisi*, C.I, TDV, İst. 1988, s.349-353.
- HİTTİ, Ph. K., *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, Çev. Salih Tuğ., İlahiyat Fak. Yay., İst. 2011.
- HONİGMANN, Ernest, *Bizans Devletinin Doğu Sınırı*, Terc. F. Işıltan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1970.

- HONİGMANN, Ernest, “Misis”, *İslam Ansiklopedisi*, C. VIII, MEB Yay., İstanbul 1979, s. 364-375.
- HONİGMANN, Ernest, “Yermük”, *İslam Ansiklopedisi*, C.XIII, MEB Yay., İst.1986,s. 400.
- İŞILTAN, Fikret, “Me’mûn”, *İslam Ansiklopedisi*, C.VII, MEB Yay.,İstanbul, 693-700.
- İBN HAVKAL, *KitabüSuretü'l-Arz, Dâr Mektebetü'l-Hayat*, Beyrut 1992.
- İBN HURDAZBİH, *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, Çev. M. Ağari, Kitabevi Yay., İstanbul 2008.
- İBNÜ'L-ADÎM, *Bugyetü't-Taleb fi Tarihi Haleb*, C. I, Neşr. S. Zekkar, Darü'l-Fikr, Beyrut 1988.
- İBNÜ'L-ESİR, *İslam Tarihi (el-Kâmil Fi't-Tarih)*,C.VI, Çev. Abdullah Köşe, Bahar Yay., İst. 1991.
- KOPRAMAN, Kâzım Y, “Abbâsîler Döneminde Bizans Sugûr’unda Türklük Faaliyetleri”, *Makaleler*, Yay. Haz. E. Semih Yalçın-Altan Çetin, Berikan Yay., Ankara 2005, s.331-346.
- MESUDÎ, *Müruc ez- Zeheb*, Çev. A. Batur, Selenge Yay., İstanbul2011.
- MİNORKSKY, V., *Hudüdü'l-Âlem Mine'l- Meşrikile'l- Magrib*, Çev. A. Duman- M. Ağari, Kitabevi Yay., İstanbul 2008.
- OSTROGORSKY, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, Çev. Fikret İşıltan, TTK Yay., Ank. 1999.
- PAYDAŞ, Kazım, “Emeviler ve Abbasiler Zamanında Önemli Bir Sugur Şehri Tarsus”, *Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XXXI, S. 51, Ankara 2012, s.165-200.
- SÜMER, Faruk “Çukurova Tarihine Dâir Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)”, *TAD*, I/2 (1963), s. 1-112.
- THEOPHANES, *TheChronicle of Theophanes*, by Harry Turtledove, Üniversity of Pennsylvania 1982.
- YILDIZ, Hakkı Dursun, “Avâsım”, *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yay.C. IV, İstanbul 1991, s. 111-112.
- YILDIZ, Hakkı Dursun, *İslâmiyet ve Türkler*, İlgi Kültür Sanat Yay., İstanbul 2011.
- YİNANÇ, Mükrümin Halil, (2009) *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, Yay. R. Yinanç, Ekol Yay., Ankara 2009.